

shmuel.bolozky@judnea.umass.edu

מגבלות על צרורות עיצורים תחיליים בעברית הישראלית

שמואל בולוצקי
אוניברסיטת מסצ'וסטס אמהרסט

קבילותם של צרורות עיצורים תחיליים בעברית הישראלית נקבעת בעיקר על פי (א) עמידתם במבחן סולם הצליליות; (ב) על פי ערך הקוליות שלהם; ו(ג) על פי מקום חיתוכם ואופן חיתוכם.

מבחן הצליליות ברור מאליו. כאשר הרצף אינו עומד במבחן הצליליות, התנועה המינימלית מבקעת אותו (ילדים וכו'). הצורך בהאחדת ערך הקוליות תלוי במידה רבה במהירות הדיבור ובמידת הפורמליות שלו, וההידמות, אם היא מתרחשת, הינה אוטומטית למדי (בולוצקי 1977).

גם מקום החיתוך ואופן החיתוך קובעים את הקבילות. צרורות עיצורים זהים אינם מותרים, ובד"כ גם לא הומורגניים (גרינברג 1950), אלא אם כן אופן חיתוכם שונה (שורצולד 2002). מובן שהמגבלות הללו תקפות גם לגבי צרורות תחיליים.

כאשר מייד אחרי הפוצץ בא חוכך הומורגני, הידמות לאחור נפוצה ביותר בדיבור שאינו פורמלי, והצרור הופך ליחידה מחוככת אחת: $tzuzā > dzuza$. רצף של פוצץ עם מחוכך הומורגני נטמע או מבוקע, מכיוון שאין מדובר באופן חיתוך שונה: $tecūra \sim cura > t+cur+a'$. הבדל בקוליות בלבד גם הוא אינו מספיק לקיום צרור; חייב לחול ביקוע (או היטמעות): $tedirūt (? dirūt) > tdir+ut'$. מגבלות כאלה מקורן בקושי להגות יחד עיצורים דומים (קרובים מאוד, אך לא זהים) ללא הידמות או היטמעות של אחד מהם למשנהו או מבלי לבקע את הצרור בעזרת תנועה. היגוי כזה דורש תיאום הגייתי מורכב שקשה לבצעו בדיבור רגיל. כאשר אופן החיתוך (פרט לקוליות) שווה, אך מקום החיתוך שונה, אין קושי בהיגוי רצף של שני חוככים כאלה ($sfina$), אם כי ברור שהידמות בקוליות עוזרת ($zxuxit > sxuxit$). כשמדובר בשני פוצצים, גם אז קוליות אחידה או הידמות בקוליות מקלות כמובן ($tguva > dguva$), אבל כאשר אין זהות בקוליות ומקומות החיתוך קרובים מאוד, הרצף אינו מותר, והדוברים נאלצים לבקע את הצרור או לאחד את הקוליות ($betixut \sim ptixut$). נראה, אם כן, שקשה ביותר לשמור על הבדלים קטנים בהיגוי של רצף עיצורים דומים ולהימנע מהידמות או היטמעות, במיוחד כאשר עלינו לקיים לא רק הבדל מינימלי בהיגוי, אלא גם הבדל בו-זמני בקוליות. הקואורדינציה בהיגוי מורכבת מדי. ניתן אולי לנסח מגבלת מורכבות על הגייתם של צרורות עיצורים תחיליים (וייתכן גם אחרים), המונעת מעברי הגייה בו-זמניים אם הם מינימליים מדי.